

dit voor de kerken te kort was om adequaat te kunnen reageren, vooral vanwege de zomervakantie in deze periode. Daarom werd het proces verlengd tot 31 december 2024. Niettemin hadden verschillende kerken, organisaties en individuen in oktober al feedback gegeven, waardoor de werkgroep aan de slag kon met de eerste reacties. Aangezien veel van de respondenten op vergelijkbare kwesties reageerden, kon de groep haar beslissingen bij het bijwerken van de tekst heroverwegen en beginnen met het aanpassen van het ontwerp. Zoals verwacht, waren sommige reacties qua inhoud en aanpak vergelijkbaar, terwijl andere een andere richting insloegen en sommige zelfs precies het tegenovergestelde wilden. Aangezien dit te voorzien was geweest, hadden de CEC en de CCEE aan het begin van het proces besloten om de reactie op en de implementatie van de opmerkingen toe te vertrouwen aan de groep. Pas aan het einde van het proces zouden de twee organisaties het definitieve voorstel van de werkgroep bekijken en waar nodig aanpassingen aanbrengen. Dit bood flexibiliteit, maar betekende ook dat de werkgroep een grote verantwoordelijkheid droeg voor het bepalen van de te volgen koers. Op hun beurt bleven de voorzitters en bestuursorganen van de CEC en de CCEE beschikbaar wanneer de leden van de werkgroep aanvullend advies nodig hadden.

Aan het einde van het proces van raadpleging had de werkgroep reacties ontvangen van meer dan zeventig kerken en oecumenische instanties. Sommige van deze reacties waren al het resultaat van raadplegingen op nationaal niveau, waarbij verschillende kerken waren bijeengekomen en een gemeenschappelijke stem en reactie hadden gevonden. Hoewel de meeste reacties afkomstig waren van kerken, waren er ook enkele afkomstig van individuen of kerkgroepen die zich op specifieke kwesties concentreerden. De bijdragen varieerden dan ook sterk in kwantitatieve tegenwoordiging en thematische focus, niet in de laatste plaats vanwege regionale en confessionele structuren en voorkeuren. Bij de behandeling van de reacties was het van cruciaal belang dat de leden van de werkgroep zelf uit verschillende regio's en denominaties afkomstig waren en deels konden ingaan op de kwesties die aan de orde waren. Tegelijkertijd bleken de bijdragen zeer genuanceerd en constructief te zijn, vaak met concrete voorstellen voor de manier waarop een gevraagde wijziging kon worden doorgevoerd. Al met al leidde het proces van raadpleging tot 450 pagina's feedback op de ontwerpversie van acht pagina's.

Nadat de werkgroep haar beslissingen had genomen en de wijzigin-

de CEC en de CCEE. Deze stelden enkele kleine aanpassingen voor, waarna de tekst klaar was om te worden ondertekend. Aanvankelijk was de ceremonie daarvoor gepland op 27 april 2025, de zondag na Pasen in een jaar van gezamenlijke viering door de oosterse en westerse kerkelijke tradities, net zoals dat in 2001 het geval was geweest. Door het onverwachte overlijden van paus Franciscus op paasmaandag werd de ondertekening echter uitgesteld. Uiteindelijk vond deze, zoals gezegd, plaats op 5 november 2025 in de Chiesa del martirio di San Paolo in Rome, gevolgd door een audiëntie bij paus Leo XIV op de volgende dag. Met hun handtekeningen bevalen Gintaras Grušas, (aartsbisschop van Vilnius en voorzitter van de CCEE) en Nikitas Lioulas (aartsbisschop van Thyateira en Groot-Brittannië en voorzitter van de CEC) 'deze geactualiseerde versie van de *Charta Oecumenica* aan bij alle kerken en bisschoppensynodes in Europa, opdat zij in elke lokale context kan worden aangenomen en aangepast'.³⁷

Vergelijking van de geactualiseerde Charta Oecumenica met het origineel

Aan het begin van het herzieningsproces was het de bedoeling om zo weinig mogelijk wijzigingen in de tekst aan te brengen en de stijl en lengte ervan te behouden. In de loop van het proces werd echter duidelijk dat als de geactualiseerde *Charta* aansluiting moest vinden bij de huidige context en de situatie van de kerken in Europa, kleine aanpassingen niet voldoende zouden zijn. Over het geheel genomen heeft de geactualiseerde tekst een andere structuur en taal, bevat hij nieuwe elementen en accenten, en ten slotte bevat hij meer en ook meer gedetailleerde afspraken. Tegelijkertijd stelt de inleiding: 'Deze geactualiseerde versie wil voortbouwen in de geest en de erfenis van de oorspronkelijke *Charta Oecumenica* en bijdragen aan haar blijvende betekenis en bruikbaarheid'.³⁸ Deels worden dezelfde bewoordingen en afspraken als in de oorspronkelijke tekst gebruikt. De geactualiseerde *Charta* vangt dus niet het origineel, maar weerspiegelt een proces van ontwikkeling en aanpassing aan nieuwe contexten en vereisten. Hieronder zal ik deze veranderingen en de redenen daarvoor toelichten.

De geactualiseerde *Charta* behoudt een belangrijk kenmerk van het oorspronkelijke document, namelijk de tweeledige structuur van the-